



Justitiedepartementet

Framställan om ändring i förordningen (2014:1108) om utformningen av häkten och polisarrest

Kriminalvården hemställer om att förordningen om utformningen av häkten och polisarrest ändras på så sätt att det införs ett undantag vad avser kraven på förvaringsrum utformning och utrustning när det är fråga om ett utrymme som endast används för tillfällig förvaring av intagna, exempelvis i samband med en transport eller in- och utskrivning av en intagen. Förslagsvis bör en sådan undantagsbestämmelse föras in i 5 § förordningen.

Kriminalvården föreslår att undantagsbestämmelsen utformas enligt följande.

Nuvarande lydelse

Ett förvaringsrum i en polisarrest får avvika från kraven i 2 § första stycket på golvyta, kubikinhåll och rumshöjd med högst fem procent.

Om det finns särskilda skäl med hänsyn till tillfälliga behov, får ett förvaringsrum i en polisarrest som inte används stadigvarande även avvika från kraven i 2 § på att rummet ska vara försett med fönster och på att rummet ska vara utformat så att obehöriga kontakter mellan den intagne och andra om möjligt förhindras.

Föreslagen lydelse

5 §

Ett förvaringsrum i en polisarrest får avvika från kraven i 2 § första stycket på golvyta, kubikinhåll och rumshöjd med högst fem procent.

Om det finns särskilda skäl med hänsyn till tillfälliga behov, får ett förvaringsrum i en polisarrest som inte används stadigvarande även avvika från kraven i 2 § på att rummet ska vara försett med fönster och på att rummet ska vara utformat så att obehöriga kontakter mellan den intagne och andra om möjligt förhindras.

Ett förvaringsrum i ett häkte, som endast används för tillfällig förvaring av en intagen i samband med att den intagne anländer till häktet eller ska transporteras från häktet, får avvika från kraven i 2 § första stycket och 3 § andra stycket första meningen.

Allmänt om regelverket vad avser utformningen av förvaringsrum i häkten

Generella bestämmelser om verkställighetens utformning i häkte återfinns i häkteslagen (2010:611), HäL. Varje intagen ska bemötas med respekt för sitt människovärde och med



förståelse för de särskilda svårigheter som är förenade med frihetsberövandet. Verkställigheten ska utformas så att negativa följder av frihetsberövandet motverkas. Verkställigheten får inte innebära andra begränsningar i den intagnes frihet än som följer av lagen eller som är nödvändiga för att ordningen eller säkerheten ska kunna upprätthållas (jfr 1 kap. 4–6 §§ HåL).

I förordningen om utformningen av häkten och polisarrester uppställs grundläggande krav om hur förvaringsrum i häkten ska utformas och utrustas.

Ett förvaringsrum ska ha en golvyta på minst 6 kvadratmeter. Rummets kubikinnehåll ska vara minst 15 kubikmeter och rumshöjden minst 2,40 meter. Rummet ska vara försett med fönster så att det får tillräckligt med dagsljus. Rummet ska vara tillräckligt ljudisolerat och även i övrigt utformat så att obehöriga kontakter mellan den intagne och andra om möjligt förhindras. Rummet ska vara utformat så att obehöriga förhindras att se in (se 2 §).

Ett förvaringsrum ska dessutom vara ändamålsenligt utrustat för den intagnes behov. I ett förvaringsrum ska det finnas stol, bord, säng och utrymme för förvaring av tillhörigheter. Rummet ska också ha ett signalsystem för att påkalla uppmärksamhet. I anslutning till rummet ska det finnas handfat och toalett. Rum som används till förvaring av berusade, våldsamma eller sjuka personer får ha annan lämplig inredning. Inredningen i ett förvaringsrum ska om möjligt utformas och förses med sådana skyddsanordningar att den intagne inte kan skada sig själv eller någon annan (se 3 §).

Ytterligare bestämmelser om hur ett förvaringsrum i häkte ska utrustas återfinns i Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd (2011:2) om häkte (se 1 kap. 17 och 18 §§). Möjligheten för Kriminalvården att besluta om undantag från föreskrifterna regleras också i 8 kap. 3 § samma föreskrifter.

I sammanhanget kan även nämnas att det finns ett antal internationella standarder och rekommendationer vad avser bostadsutrymmen för intagna i anstalt och i häkte, bl.a. Ministerkommitténs rekommendation till medlemsstaterna avseende de europeiska fängelsereglerna (Rec[2006]2), standarder utfärdade av Europarådets kommitté mot tortyr – CPT –, FN:s minimiregler för behandling av fångar (70/175) samt praxis från Europadomstolen. Någon närmare redogörelse för detta bedöms emellertid inte vara nödvändig för denna framställning.

Behovet av ändring i den aktuella förordningen

Särskilt om Justiteombudsmannens (JO) tillsyn

Inom ramen för JO:s Opcat-verksamhet genomförde den myndigheten – i augusti 2018 – inspektioner av Kriminalvårdens häkten Huddinge, Gävle och Saltvik. Vid inspektionerna kom det fram att häktena hade mindre förvaringsutrymmen, vilka Kriminalvården



benämnde väntceller, där intagna placerades bl.a. i samband med in- och utskrivning. JO konstaterade i samband med detta att det förekom skillnader inom Kriminalvården dels i hur väntcellerna var utformade, dels i hur häktena använde dessa utrymmen och fann av den anledningen skäl att genom ett särskilt initiativärende utreda användandet av sådana celler inom Kriminalvårdens häktesverksamhet.

JO har därefter fattat beslut i initiativärendet (se beslut den 2 september 2019 i JO:s ärende dnr 7286-2018). I beslutet anförde JO bl.a. att avsikten med att i förordningen om utformningen av häkten och polisarrester regleras bl.a. cellens golvyta och grundläggande utrustning är att förhindra att intagna placeras i undermåliga celler. I förlängningen handlar det alltså om att genom ett tydligt regelverk se till att de intagna under vistelsen i ett häkte bemöts med respekt för sitt människovärde och att verkställigheten utformas så att de negativa följderna av frihetsberövandet motverkas.

JO anförde vidare följande.

Enligt Kriminalvården bör förordningen om utformningen av häkten och polisarrester tolkas som att den främst tar sikte på celler där intagna kan förväntas bli placerade under en längre tid. Jag har – med hänsyn tagen till de krav som förordningen ställer på bl.a. vilken utrustning som ska finnas i en cell – förståelse för denna synpunkt. I förordningen finns det dock inte någon definition av begreppet förvaringsutrymme. Vidare kan jag konstatera att det bara är vissa celler i polisarrester och sådana celler som används för förvaring av berusade, våldsamma eller sjuka personer som uttryckligen har undantagits från förordningens krav. Det finns alltså inte något undantag för exempelvis celler som bara används för placering kortare stunder. Det innebär att förordningen enligt min bedömning i sin nuvarande utformning omfattar samtliga celler där en intagen kan låsas in och på så sätt hållas skild från andra intagna. En liknande uppfattning har JO Cecilia Renfors gett uttryck för efter en Opcat-inspektion av arresten Lidköping i mars 2018 (se JO:s protokoll i dnr 2094-2018 s. 11). En annan ordning riskerar att medföra att det skydd som förordningen avser ge de intagna urholkas på ett godtyckligt sätt. Jag har förståelse för att Kriminalvården – i samband med in- och utskrivningar – kan ha ett behov av att använda väntceller. För att det ska vara möjligt krävs det dock att förordningen om utformningen av häkten och polisarrester ändras.

JO angav slutligen att om Kriminalvården ska använda väntceller bör förordningen förändras för att förhindra att dessa celler utformas och används på ett godtyckligt sätt. Förutom att ange i vilka situationer det ska vara tillåtet att avvika från förordningens krav på exempelvis golvyta, bör det även anges hur omfattande dessa avvikelser får vara. Med hänsyn tagen till dessa uttalanden översände JO en kopia av beslutet till regeringen för kännedom.

Kriminalvårdens behov av särskilda tillfälliga förvaringsutrymmen

I enlighet med vad JO redogjort för i ovan angivet beslut använder sig Kriminalvården av olika typer av rum för tillfällig förvaring av frihetsberövade personer i häkte. Kriminalvården skiljer mellan s.k. transportceller och sådana utrymmen som kan benämnas som



väntceller/väntrum eller *avvisiteringsbås*. Transportceller är avsedda för uppehåll i sådana transporter som utförs av myndighetens nationella transportenhet. De är till fullo normalutrustade och normalutformade bostadsrum. När det gäller väntrum och avvisiteringsbås är dessa inte avsedda att användas som vanliga förvaringsrum och de beläggs inte heller med intagna. De används i stället för att underlätta logistiken framförallt vad avser in- och utskrivning vid ett häkte samt i avvaktan på att en transport kan påbörjas. En intagen placeras i ett sådant utrymme endast för en mycket kort tid.

Slutsatser

Kriminalvården anser att det finns ett uppenbart behov av att tillfälligt under en kortare tid kunna förvara intagna i särskilda rum, inte minst i samband med att in- och utskrivning sker i ett häkte. Även JO har uttryckt förståelse för detta, och behovet kan knappast ifrågasättas. Det bör vidare framhållas att Kriminalvården, under längre tid, har haft en mycket ansträngd platssituation med hög beläggningsgrad särskilt i myndighetens häkten. Det finns inte anledning att anta annat än denna situation kommer att bestå under överskådlig framtid. Enligt Kriminalvårdens mening är det varken lämpligt eller ändamålsenligt att de rum som finns tillgängliga i häkten för stadigvarande förvaring av intagna i stället används för andra ändamål, exempelvis visitering eller tillfällig förvaring av intagna i avvaktan på transport.

Kriminalvården instämmer i JO:s bedömning att avsikten med att i den nu aktuella förordningen reglera bl.a. förvaringsrummets golvyta och grundläggande utrustning synes vara att förhindra att intagna under frihetsberövandet placeras i undermåliga celler. De krav som uppställs får dock anses syfta till att garantera de intagna en godtagbar miljö i de faktiska bostadsrummen. När det gäller förvaringsutrymmen i vilka en intagen vistas endast under en mycket kort tid gör sig sådana hänsyn inte gällande på samma sätt. Det framstår som orimligt bl.a. att även ett rum som endast används för förvaring av en intagen under mycket kort tid, exempelvis upp till maximalt en timme, ska vara fullutrustat med stol, bord, säng och utrymme för förvaring av tillhörigheter (jfr 3 § andra stycket förordningen).

Enligt Kriminalvårdens mening finns det sammantaget inte några egentliga skäl för att uppställa samma krav vad avser utrustning och utformning av ett rum som används för högst tillfällig förvaring som för ett bostadsrum i vilket en intagen stadigvarande vistas. De nuvarande bestämmelserna innebär dock att myndigheten inte kan göra någon åtskillnad mellan dessa typer av förvaringsrum. Kriminalvården anser därför att det i den aktuella förordningen bör införas ett undantag för de väntrum och liknande förvaringsutrymmen som myndigheten använder i sin häktesverksamhet. Förslag till utformning av ett sådant undantag framgår av inledningen till denna framställan.

Det bör framhållas att Kriminalvården inte anser att det finns något behov av att direkt i förordningen förtydliga hur länge en intagen ska få vistas i ett sådant förvaringsrum som



omfattas av undantaget. Kravet på att det endast får användas för *tillfällig förvaring i samband med att den intagne anländer till bålet eller ska transporteras från bålet* är enligt Kriminalvårdens mening tillräckligt.

Med införandet av det föreslagna undantaget uppkommer ett behov av att reglera utformningen och utrustningen vad gäller sådana förvaringsrum som nu är fråga om. Kriminalvården anser dock att det bör ankomma på myndigheten att i enlighet med bemyndigandet i 6 § förordningen närmare fastställa detta i föreskrifter och allmänna råd eller i annan form. Detta skulle enligt Kriminalvården förhindra att det uppstår omotiverade skillnader mellan olika häkten när det gäller användandet och utformningen av förvaringsrummen (jfr JO:s ovan angivna beslut, s. 8). Under sådana förhållanden finns det inte heller någon risk för otydlighet eller bristande förutsebarhet när det gäller regelverket. En sådan reglering måste givetvis utformas i enlighet med de grundläggande krav på verkställighetens utformning som uppställs i häkteslagstiftningen.

Det bör avslutningsvis framhållas att även Polismyndigheten till Justitiedepartementet har hemställt om ändringar i förordningen om utformningen av häkten och polisarrester (se Polismyndighetens framställan den 18 april 2019, dnr A209.550/2019). Kriminalvårdens och Polismyndighetens framställningar bör lämpligen handläggas gemensamt. I sin framställan har Polismyndigheten påtalat ett behov av att i vissa fall använda arrester som avviker från bestämmelserna i 2 § och 3 § andra stycket första meningen i förordningen. Detta behov har uppmärksammats efter att JO genomfört en Opcat-inspektion i Göteborg den 30 oktober samt den 16 och 17 november 2018 (dnr 7081-2017).

Framställan har beslutats av generaldirektören Martin Holmgren efter föredragning av verksjuristen Henrik Holmström. I den slutliga handläggningen av ärendet har även deltagit direktören för frivård, häkte och anstalt Lennart Palmgren, ekonomi- och fastighetsdirektören Björn Myrberg, chefsjuristen Caroline Oredsson och chefen för sektionen för verksjuridik Per Henrik Hedbrant.



Martin Holmgren